Συλλογή της Νομολογίας

ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 14ης Φεβρουαρίου 2019*

«Προδικαστική παραπομπή – Δημόσιες συμβάσεις – Διαδικασίες προσφυγής – Οδηγία 89/665/ΕΟΚ – Άρθρα 1 και 2γ – Προσφυγές κατά των αποφάσεων περί αποδοχής της συμμετοχής των προσφερόντων ή περί αποκλεισμού τους – Προθεσμίες ασκήσεως προσφυγής – Αποκλειστική προθεσμία 30 ημερών – Εθνική νομοθεσία που αποκλείει τη δυνατότητα να προβληθεί έλλειψη νομιμότητας αποφάσεως περί αποδοχής της συμμετοχής προσφέροντος στο πλαίσιο προσφυγής κατά των μεταγενέστερων πράξεων – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 47 – Δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας»

Στην υπόθεση C-54/18,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunale amministrativo regionale per il Piemonte (περιφερειακό διοικητικό πρωτοδικείο Πεδεμοντίου, Ιταλία) με απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Ιανουαρίου 2018, στο πλαίσιο της δίκης

Cooperativa Animazione Valdocco Soc. coop. soc. Impresa Sociale Onlus

κατά

Consorzio Intercomunale Servizi Sociali di Pinerolo,

Azienda Sanitaria Locale To3 di Collegno e Pinerolo,

παρισταμένων των:

Ati Cilte Soc. coop. soc.,

Coesa Pinerolo Soc. coop. soc. arl,

La Dua Valadda Soc. coop. soc.,

Consorzio di Cooperative Sociali il Deltaplano Soc. coop. soc.,

La Fonte Soc. coop. soc. Onlus,

Società Italiana degli Avvocati Amministrativisti (SIAA),

Associazione Amministrativisti.it,

Camera degli Avvocati Amministrativisti,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Βηλαρά (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, K. Jürimäe, D. Šváby, S. Rodin και N. Piçarra, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο Cooperativa Animazione Valdocco Soc. coop. soc. Impresa Sociale Onlus, εκπροσωπούμενος από τους A. Sciolla και S. Viale και τη C. Forneris, avvocati,

– η Consorzio Intercomunale Servizi Sociali di Pinerolo, εκπροσωπούμενη από τον V. Del Monte, avvocato,

– οι Ati Cilte Soc. coop. soc., Coesa Pinerolo Soc. coop. soc. arl και La Dua Valadda Soc. coop. soc., εκπροσωπούμενοι από τον L. Gili και την A. Quilico, avvocati,

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τη C. Colelli και τον V. Nunziata, avvocati dello Stato,

– η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. Bulterman και τον J. M. Hoogveld,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την L. Haasbeek, καθώς και από τους G. Gattinara και P. Ondrůšek,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη σύμφωνα με το άρθρο 99 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου,

εκδίδει την ακόλουθη

Διάταξη

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για το συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί της εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της σύναψης συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων (ΕΕ 1989, L 395, σ. 3), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2014/23/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014 (ΕΕ 2014, L 94, σ. 1) (στο εξής: οδηγία 89/665), του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), καθώς και των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Cooperativa Animazione Valdocco Soc. coop. soc. Impresa Sociale Onlus (στο εξής: Cooperativa Animazione Valdocco) και των Consorzio Intercomunale Servizi Sociali di Pinerolo (στο εξής: CISS di Pinerolo) και Azienda Sanitaria Locale To3 di Collegno e Pinerolo, σχετικά με την ανάθεση δημόσιας συμβάσεως παροχής υπηρεσιών κατ' οίκον περιθάλψεως σε κοινοπραξία επιχειρήσεων που αποτελούνταν από τους Ati Cilte Soc. coop. soc., Coesa Pinerolo Soc. coop. soc. arl και La Dua Valadda Soc. coop. soc. (στο εξής: ανάδοχος κοινοπραξία επιχειρήσεων).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Το άρθρο 1 παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, και παράγραφος 3, της οδηγίας 89/665 προβλέπει τα εξής:

«1. […]

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε, όσον αφορά τις συμβάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2014/24/ΕΕ [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις δημόσιες προμήθειες και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ (ΕΕ 2014, L 94, σ. 65)] ή της οδηγίας [2014/23], οι αποφάσεις που λαμβάνουν οι αναθέτουσες αρχές να υπόκεινται στην άσκηση αποτελεσματικών και, ιδίως, όσο το δυνατόν ταχύτερων [προσφυγών], υπό τις προϋποθέσεις που θέτουν [τ]α άρθρα 2 έως 2στ της παρούσας οδηγίας, λόγω του ότι οι αποφάσεις αυτές παραβιάζουν την ενωσιακή νομοθεσία περί διαδικασιών σύναψης δημοσίων συμβάσεων ή τους εθνικούς κανόνες μεταφοράς της εν λόγω νομοθεσίας.

[…]

3. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι διαδικασίες προσφυγής να είναι διαθέσιμες, σύμφωνα με τους κανόνες που είναι δυνατό να θεσπίζουν τα κράτη μέλη, τουλάχιστον σε οιοδήποτε πρόσωπο έχει ή είχε συμφέρον να του ανατεθεί συγκεκριμένη σύμβαση και το οποίο υπέστη ή ενδέχεται να υποστεί ζημία από εικαζόμενη παράβαση.»

4 Το άρθρο 2γ της ως άνω οδηγίας, σχετικά με τις «[π]ροθεσμίες άσκησης προσφυγής», ορίζει τα εξής:

«Όταν κράτος μέλος προβλέπει ότι κάθε προσφυγή κατά αποφάσεως της αναθέτουσας αρχής που έχει ληφθεί στο πλαίσιο ή σε σχέση με διαδικασία ανάθεσης σύμβασης υπαγόμενης στην οδηγία [2014/24] ή στην οδηγία [2014/23] πρέπει να έχει ασκηθεί πριν από την εκπνοή καθορισμένης προθεσμίας, η προθεσμία αυτή είναι τουλάχιστον 10 ημερολογιακές ημέρες από την επομένη της ημερομηνίας κατά την οποία απεστάλη η απόφαση της αναθέτουσας αρχής στον προσφέροντα ή υποψήφιο εφόσον χρησιμοποιούνται τηλεομοιοτυπία ή ηλεκτρονικά μέσα ή, εφόσον χρησιμοποιούνται άλλα μέσα επικοινωνίας, τουλάχιστον 15 ημερολογιακές ημέρες από την επομένη της ημερομηνίας κατά την οποία απεστάλη η απόφαση της αναθέτουσας αρχής στον προσφέροντα ή υποψήφιο ή τουλάχιστον 10 ημερολογιακές ημέρες από την επομένη της ημερομηνίας παραλαβής της απόφασης της αναθέτουσας αρχής. Η κοινοποίηση της απόφασης της αναθέτουσας αρχής σε κάθε προσφέροντα ή υποψήφιο συνοδεύεται από συνοπτική έκθεση των συναφών λόγων. Στην περίπτωση άσκησης προσφυγής σχετικά με αποφάσεις στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 2 παράγραφος 1 στοιχείο β) της παρούσας οδηγίας, που δεν υπόκεινται σε ειδική κοινοποίηση, η προθεσμία είναι τουλάχιστον 10 ημερολογιακές ημέρες από την ημερομηνία δημοσίευσης της οικείας απόφασης.»

Το ιταλικό δίκαιο

5 Το άρθρο 120, παράγραφος 2-bis, του παραρτήματος I του decreto legislativo n. 104 – Codice del processo amministrativo (νομοθετικού διατάγματος αριθ. 104 περί κώδικα διοικητικής δικονομίας), της 2ας Ιουλίου 2010 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 156, της 7ης Ιουλίου 2010), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 204 του decreto legislativo n. 50 – Codice dei contratti pubblici

(νομοθετικού διατάγματος αριθ. 50 περί κώδικα δημόσιων συμβάσεων), της 18ης Απριλίου 2016 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 91, της 19ης Απριλίου 2016), (στο εξής: κώδικας διοικητικής δικονομίας), ορίζει τα εξής:

«Κατά της πράξεως περί αποκλεισμού από τη διαδικασία συνάψεως δημόσιας συμβάσεως και περί αποδοχής της συμμετοχής στη διαδικασία αυτή κατόπιν της αξιολογήσεως των υποκειμενικών, χρηματοοικονομικών και τεχνικοεπαγγελματικών προϋποθέσεων μπορεί να ασκηθεί προσφυγή εντός 30 ημερών από της δημοσιεύσεώς της στον δικτυακό τόπο της αναθέτουσας αρχής σύμφωνα με το άρθρο 29, παράγραφος 1, του [κώδικα δημόσιων συμβάσεων]. Η παράλειψη ασκήσεως προσφυγής αποκλείει τη δυνατότητα προβολής του εξ αντανακλάσεως παράνομου χαρακτήρα των μεταγενέστερων πράξεων της διαδικασίας συνάψεως δημόσιας συμβάσεως, έστω και δι' ασκήσεως αντίθετης προσφυγής. Είναι επίσης απαράδεκτη η προσβολή της προτάσεως αναθέσεως, όπου αυτή προβλέπεται, και των λοιπών εσωτερικών πράξεων της διαδικασίας που δεν επιφέρουν άμεση βλάβη.»

6 Το άρθρο 29 του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 50 περί κώδικα δημόσιων συμβάσεων, της 18ης Απριλίου 2016, όπως τροποποιήθηκε με το decreto legislativo n. 56 (νομοθετικό διάταγμα αριθ. 56), της 19ης Απριλίου 2017 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 103, της 5ης Μαΐου 2017), (στο εξής: κώδικας δημόσιων συμβάσεων) προβλέπει τα εξής:

«[…] Προκειμένου να καταστεί δυνατή η άσκηση τυχόν προσφυγής του άρθρου 120, παράγραφος 2-bis, του κώδικα διοικητικής δικονομίας, δημοσιεύονται επιπρόσθετα, εντός δύο ημερών από την ημερομηνία εκδόσεώς τους, η απόφαση περί αποκλεισμού από τη διαδικασία συνάψεως δημόσιας συμβάσεως και η απόφαση περί αποδοχής της συμμετοχής κατόπιν εξετάσεως των εγγράφων που πιστοποιούν ότι δεν υφίστανται οι λόγοι αποκλεισμού του άρθρου 80, καθώς και ότι πληρούνται οι χρηματοοικονομικές και τεχνικοεπαγγελματικές προϋποθέσεις. Εντός της ίδιας διήμερης προθεσμίας οι υποψήφιοι και οι προσφέροντες ειδοποιούνται […] για την απόφαση αυτή, με μνεία της υπηρεσίας ή του δικτυακού τόπου όπου είναι διαθέσιμες οι εν λόγω αποφάσεις. Η προθεσμία ασκήσεως προσφυγής την οποία προβλέπει το άρθρο 120, παράγραφος 2-bis αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία από την οποία είναι πράγματι διαθέσιμες οι κατά τη δεύτερη περίοδο πράξεις, συνοδευόμενες από την αιτιολογία τους.»

7 Το άρθρο 53, παράγραφοι 2 και 3, του κώδικα δημόσιων συμβάσεων ορίζει τα εξής:

«2. Υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος κώδικα σχετικά με τις συμβάσεις που συνάπτονται υπό καθεστώς εχεμύθειας ή των οποίων η εκτέλεση προϋποθέτει ειδικά μέτρα ασφαλείας, το δικαίωμα προσβάσεως αναστέλλεται:

a) μέχρι τη λήξη της προθεσμίας για την υποβολή προσφορών στις ανοικτές διαδικασίες, όσον αφορά τον κατάλογο των προσώπων που υπέβαλαν προσφορές·

b) μέχρι τη λήξη της προθεσμίας για την υποβολή προσφορών στις κλειστές διαδικασίες και στις διαδικασίες με διαπραγμάτευση και στους ανεπίσημους διαγωνισμούς, όσον αφορά τον κατάλογο των προσώπων που ζήτησαν να τους απευθυνθεί πρόσκληση συμμετοχής ή που εκδήλωσαν το ενδιαφέρον τους και τον κατάλογο των προσώπων που εκλήθησαν να υποβάλουν προσφορές καθώς και τον κατάλογο των προσώπων που υπέβαλαν τις προσφορές αυτές· τα πρόσωπα των οποίων η αίτηση να τους απευθυνθεί πρόσκληση συμμετοχής απορρίφθηκε μπορούν να έχουν πρόσβαση στον κατάλογο των προσώπων που ζήτησαν να τους απευθυνθεί πρόσκληση συμμετοχής ή που εκδήλωσαν το ενδιαφέρον τους, μετά την επίσημη γνωστοποίηση από τις αναθέτουσες αρχές του ονόματος των υποψηφίων που προσκαλούνται·

c) μέχρι την ανάθεση, όσον αφορά τις προσφορές·

d) μέχρι την ανάθεση, όσον αφορά τη διαδικασία εξετάσεως παρατυπιών της προσφοράς.

3. Οι πράξεις που παρατίθενται στην παράγραφο 2 δεν μπορούν να κοινοποιηθούν σε τρίτους ή να γνωστοποιηθούν καθ' οιονδήποτε τρόπο πριν από τη λήξη των προθεσμιών που προβλέπονται στην παράγραφο αυτή.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

8 Με απόφαση της 19ης Μαΐου 2017, η CISS di Pinerolo κατακύρωσε στην ανάδοχο κοινοπραξία επιχειρήσεων, βάσει του κριτηρίου της πλέον συμφέρουσας από οικονομική άποψη προσφοράς, τη δημόσια σύμβαση παροχής υπηρεσιών κατ' οίκον περιθάλψεως εντός της εδαφικής περιοχής για την οποία ήταν αρμόδια, για το διάστημα από 1ης Ιουνίου 2017 έως 31 Μαΐου 2020.

9 Έχοντας καταταγεί δεύτερος, ο Cooperativa Animazione Valdocco, μετά την κατακύρωση της συμβάσεως, άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ήτοι του Tribunale amministrativo regionale per il Piemonte (περιφερειακού διοικητικού πρωτοδικείου Πεδεμοντίου, Ιταλία), προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως περί κατακυρώσεως της επίμαχης συμβάσεως καθώς και κατά των διαφόρων πράξεων της διαδικασίας διαγωνισμού, μεταξύ των οποίων και η απόφαση περί μη αποκλεισμού της αναδόχου κοινοπραξίας επιχειρήσεων, υποστηρίζοντας μεταξύ άλλων ότι, καθόσον δεν είχε κατατεθεί το ποσό που απαιτούνταν ως προσωρινή εγγύηση και καθόσον είχε αποδειχθεί ότι πληρούνταν οι όροι συμμετοχής, η εν λόγω κοινοπραξία δεν έπρεπε να είχε γίνει δεκτή να συμμετάσχει στη διαδικασία διαγωνισμού.

10 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η αναθέτουσα αρχή και η ανάδοχος κοινοπραξία επιχειρήσεων προέβαλαν ένσταση περί απαραδέκτου της προσφυγής για τον λόγο ότι είχε ασκηθεί κατά της τελικής αποφάσεως κατακυρώσεως. Βάσει της ταχείας διαδικασίας που θεσπίζουν οι συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 29 του κώδικα δημόσιων συμβάσεων και του άρθρου 120, παράγραφος 2-bis, του κώδικα διοικητικής δικονομίας, η προσφυγή του Cooperativa Animazione Valdocco έπρεπε να είχε ασκηθεί εντός προθεσμίας 30 ημερών από της κοινοποιήσεως της πράξεως με την οποία οι προσφέροντες έγιναν δεκτοί να συμμετάσχουν στη διαδικασία διαγωνισμού.

11 Το αιτούν δικαστήριο εκθέτει, συναφώς, ότι η εισαγωγή της ταχείας διαδικασίας προσβολής των αποφάσεων περί αποκλεισμού των προσφερόντων ή περί αποδοχής της συμμετοχής τους, την οποία προβλέπει το άρθρο 120, παράγραφος 2-bis, του κώδικα διοικητικής δικονομίας, ανταποκρίνεται στην ανάγκη να παρασχεθεί δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς πριν από την έκδοση της αποφάσεως περί αναθέσεως, διά του οριστικού καθορισμού των προσώπων που γίνονται δεκτά να συμμετάσχουν στη διαδικασία διαγωνισμού πριν από την εξέταση των προσφορών και, εν συνεχεία, την ανάδειξη του αναδόχου.

12 Υπογραμμίζει πάντως ότι η ταχεία αυτή διαδικασία είναι παρά ταύτα επικριτέα από ορισμένες απόψεις, ιδίως υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης.

13 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί, καταρχάς, ότι η διαδικασία αυτή εξαναγκάζει τον προσφέροντα ο οποίος δεν έγινε δεκτός να συμμετάσχει στη διαδικασία διαγωνισμού να ασκήσει προσφυγή κατά της αποφάσεως περί αποδοχής της συμμετοχής ή περί μη αποκλεισμού όλων των προσφερόντων, ενώ, αφενός, κατά τη στιγμή εκείνη δεν μπορεί να γνωρίζει ποιος θα καταστεί ανάδοχος και, αφετέρου, θα μπορούσε να μην αντλεί ο ίδιος κανένα όφελος από την αμφισβήτηση της κατακυρώσεως διότι δεν θα είχε ευνοϊκή θέση στην τελική κατάταξη. Ο εν λόγω προσφέρων αναγκάζεται επομένως να ασκήσει ένδικο βοήθημα χωρίς καμιά εγγύηση ότι η πρωτοβουλία αυτή θα του προσπορίσει συγκεκριμένο όφελος, ενώ τον εξαναγκάζει να φέρει τις δαπάνες τις οποίες συνεπάγεται η άμεση άσκηση του ενδίκου βοηθήματος.

14 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, εν συνεχεία, ότι ο προσφέρων που εξαναγκάζεται κατ' αυτόν τον τρόπο να ασκήσει ένδικο βοήθημα σύμφωνα με την ταχεία διαδικασία όχι μόνο δεν έχει συγκεκριμένο και ενεστώς έννομο συμφέρον για την άσκησή του, αλλά επιπλέον υφίσταται διάφορες ζημίες από την

εφαρμογή του άρθρου 120, παράγραφος 2-bis, του κώδικα διοικητικής δικονομίας. Η πρώτη ζημία έγκειται στο σημαντικό οικονομικό κόστος της ασκήσεως πολλαπλών προσφυγών. Η δεύτερη συνίσταται στο ενδεχόμενο να εκτεθεί ο προσφέρων ενώπιον της αναθέτουσας αρχής. Η τρίτη ζημία έγκειται στις δυσμενείς συνέπειες για την κατάταξη του προσφέροντος, δεδομένου ότι το άρθρο 83 του κώδικα δημόσιων συμβάσεων προβλέπει ως επιβαρυντικό κριτήριο εκτιμήσεως την επίδραση των ενδίκων διαδικασιών τις οποίες κίνησε ο προσφέρων.

15 Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει, τέλος, ότι η υπέρμετρη δυσχέρεια προσβάσεως στη διοικητική δικαιοσύνη επιδεινώνεται από το άρθρο 53 του κώδικα δημόσιων συμβάσεων, η παράγραφος 3 του οποίου απαγορεύει, επ' απειλή ποινικών κυρώσεων, στους δημοσίους υπαλλήλους ή σε όσους είναι επιφορτισμένοι με την παροχή δημόσιας υπηρεσίας να κοινοποιούν ή εν πάση περιπτώσει να δημοσιοποιούν τις πράξεις του διαγωνισμού ως προς τις οποίες η δυνατότητα προσβάσεως αναστέλλεται μέχρι την κατακύρωση. Δεδομένου του απαρέγκλιτου χαρακτήρα της απαγορεύσεως αυτής, τα υπεύθυνα για τη διαδικασία πρόσωπα διστάζουν να δημοσιοποιήσουν, πέρα από την απόφαση περί αποδοχής της συμμετοχής, τα διοικητικά έγγραφα των προσφερόντων, για τον λόγο δε αυτόν οι οικονομικοί φορείς αναγκάζονται να ασκούν προσφυγές «στα τυφλά».

16 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunale amministrativo regionale per il Piemonte (περιφερειακό διοικητικό πρωτοδικείο Πεδεμοντίου) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αντιτίθεται το ευρωπαϊκό δίκαιο περί του δικαιώματος άμυνας, δίκαιης δίκης και αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και ιδίως τα άρθρα 6 και 13 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, το άρθρο 47 του Χάρτη και το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 89/665 σε εθνική ρύθμιση όπως το άρθρο 120, παράγραφος 2-bis, του κώδικα διοικητικής δικονομίας, που υποχρεώνει τον οικονομικό φορέα ο οποίος συμμετέχει σε διαδικασία διαγωνισμού να προσβάλει την αποδοχή της συμμετοχής/τον μη αποκλεισμό άλλου οικονομικού φορέα εντός προθεσμίας 30 ημερών από την κοινοποίηση της αποφάσεως περί αποδοχής της συμμετοχής ή αποκλεισμού;

2) Αντιτίθεται το ευρωπαϊκό δίκαιο περί του δικαιώματος άμυνας, δίκαιης δίκης και αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και ιδίως τα άρθρα 6 και 13 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, το άρθρο 47 του Χάρτη και το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 89/665 σε εθνική ρύθμιση όπως το άρθρο 120, παράγραφος 2-bis, του κώδικα διοικητικής δικονομίας, που εμποδίζει τον οικονομικό φορέα να προβάλει, κατά το πέρας της διαδικασίας, έστω και δι' ασκήσεως αντίθετης προσφυγής, την έλλειψη νομιμότητας των πράξεων περί αποδοχής της συμμετοχής των άλλων οικονομικών φορέων, και ιδίως του αναδόχου ή του κυρίως προσφεύγοντος, σε περίπτωση που δεν έχει προηγουμένως προσβάλει εντός της προαναφερθείσας προθεσμίας την πράξη περί αποδοχής της συμμετοχής;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

17 Δυνάμει του άρθρου 99 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, όταν η απάντηση σε ερώτημα που υποβάλλεται με αίτηση προδικαστικής αποφάσεως μπορεί να συναχθεί σαφώς από τη νομολογία, το Δικαστήριο, κατόπιν προτάσεως του εισηγητή δικαστή και αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, μπορεί οποτεδήποτε να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη.

18 Στην υπό κρίση υπόθεση πρέπει να γίνει εφαρμογή του άρθρου αυτού.

Επί του παραδεκτού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

19 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι, όπως προκύπτει από τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, η αξία της επίμαχης στην κύρια δίκη δημόσιας συμβάσεως ανερχόταν σε 5 684 000 ευρώ, ήτοι ποσό το οποίο υπερέβαινε κατά πολύ τα κατώτατα όρια του άρθρου 4 της οδηγίας 2014/24.

20 Η οδηγία 89/665 έχει συνεπώς εφαρμογή στην εν λόγω σύμβαση, σύμφωνα με το άρθρο 46 της οδηγίας 2014/23, η δε αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να κριθεί απαράδεκτη απλώς και μόνο λόγω της μη αναγραφής, στην απόφαση περί παραπομπής, της αξίας της συμβάσεως αυτής, παρά τα όσα υποστηρίζει η Ιταλική Κυβέρνηση.

21 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν μπορεί να κριθεί απαράδεκτη ούτε για τον λόγο ότι με αυτήν ζητείται από το Δικαστήριο να ελέγξει την επιλογή την οποία κατά διακριτική ευχέρεια πραγματοποίησε ο Ιταλός νομοθέτης στο πλαίσιο της μεταφοράς της οδηγίας 89/665 στο εσωτερικό δίκαιο, όπως υποστηρίζει η CISS di Pinerolo. Ειδικότερα, τα υποβαλλόμενα προδικαστικά ερωτήματα σαφώς αφορούν την ερμηνεία διαφόρων διατάξεων της ως άνω οδηγίας.

22 Επομένως, η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

Επί του πρώτου ερωτήματος

23 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 89/665, ερμηνευόμενο υπό το φως του άρθρου 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι οι προσφυγές κατά των αποφάσεων των αναθετουσών αρχών περί αποδοχής ή αποκλεισμού της συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων πρέπει να ασκούνται εντός αποκλειστικής προθεσμίας 30 ημερών από της κοινοποιήσεως των αποφάσεων αυτών στους ενδιαφερομένους.

24 Υπενθυμίζεται καταρχάς ότι, κατά το άρθρο 2γ της οδηγίας 89/665, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέψουν προθεσμίες για την άσκηση προσφυγής κατ' αποφάσεως αναθέτουσας αρχής που εκδίδεται στο πλαίσιο διαδικασίας συνάψεως δημόσιας συμβάσεως εμπίπτουσας στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2014/24.

25 Η ως άνω διάταξη προβλέπει ότι η προθεσμία αυτή είναι τουλάχιστον 10 ημερολογιακές ημέρες από την επομένη της ημερομηνίας κατά την οποία απεστάλη η απόφαση της αναθέτουσας αρχής στον προσφέροντα ή υποψήφιο εφόσον χρησιμοποιούνται τηλεομοιοτυπία ή ηλεκτρονικά μέσα ή, εφόσον χρησιμοποιούνται άλλα μέσα επικοινωνίας, τουλάχιστον 15 ημερολογιακές ημέρες από την επομένη της ημερομηνίας κατά την οποία απεστάλη η απόφαση της αναθέτουσας αρχής στον προσφέροντα ή υποψήφιο ή τουλάχιστον 10 ημερολογιακές ημέρες από την επομένη της ημερομηνίας παραλαβής της αποφάσεως της αναθέτουσας αρχής. Η ίδια διάταξη διευκρινίζει εξάλλου ότι η κοινοποίηση της αποφάσεως της αναθέτουσας αρχής σε κάθε προσφέροντα ή υποψήφιο συνοδεύεται από συνοπτική έκθεση των συναφών λόγων.

26 Από αυτό καθαυτό το γράμμα του άρθρου 2γ της οδηγίας 89/665 προκύπτει επομένως ότι προθεσμία 30 ημερών όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, εντός της οποίας πρέπει, επί ποινή απώλειας του σχετικού δικαιώματος, να ασκούνται οι προσφυγές κατά των αποφάσεων των αναθετουσών αρχών περί αποδοχής ή αποκλεισμού της συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων εμπιπτουσών στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2014/24 και η οποία άρχεται από της κοινοποιήσεως των αποφάσεων αυτών στους ενδιαφερομένους, συμβιβάζεται καταρχήν με το δίκαιο της Ένωσης, υπό την επιφύλαξη ότι οι εν λόγω αποφάσεις περιέχουν έκθεση των συναφών λόγων.

27 Εξάλλου, το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/665 επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να εξασφαλίζουν ότι οι αποφάσεις των αναθετουσών αρχών υπόκεινται στην άσκηση αποτελεσματικών και όσο το δυνατόν ταχύτερων προσφυγών. Όπως όμως είχε την ευκαιρία να τονίσει το Δικαστήριο, ο καθορισμός αποκλειστικών προθεσμιών ασκήσεως προσφυγής καθιστά δυνατό να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος από την οδηγία 89/665 σκοπός της ταχείας διεκπεραιώσεως, υποχρεώνοντας τους οικονομικούς φορείς να προσβάλουν σε σύντομο χρονικό διάστημα τα προπαρασκευαστικά μέτρα ή τις ενδιάμεσες αποφάσεις που λαμβάνονται στο πλαίσιο της διαδικασίας συνάψεως συμβάσεως (πρβλ. απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2010, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, C-456/08, EU:C:2010:46, σκέψη 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

28 Το Δικαστήριο έκρινε εξάλλου ότι ο καθορισμός ευλόγων αποκλειστικών προθεσμιών ασκήσεως προσφυγής πληροί, καταρχήν, την επιταγή περί αποτελεσματικότητας που απορρέει από την οδηγία 89/665, καθόσον συνιστά εφαρμογή της θεμελιώδους αρχής της ασφάλειας δικαίου (αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 2002, Universale-Bau κ.λπ., C-470/99, EU:C:2002:746, σκέψη 76, καθώς και της 21ης Ιανουαρίου 2010, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-17/09, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2010:33, σκέψη 22) και καθόσον συμβιβάζεται με το θεμελιώδες δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προστασία (πρβλ. απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Fastweb, C-19/13, EU:C:2014:2194, σκέψη 58).

29 Ο επιδιωκόμενος από την οδηγία 89/665 σκοπός της ταχείας διεκπεραιώσεως πρέπει πάντως να υλοποιείται στο εθνικό δίκαιο τηρουμένων των επιταγών της ασφάλειας δικαίου. Για τον λόγο αυτό, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να προβλέπουν σύστημα προθεσμιών αρκούντως ακριβές, σαφές και προβλέψιμο ώστε να μπορούν οι ιδιώτες να έχουν γνώση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους (πρβλ. αποφάσεις της 30ής Μαΐου 1991, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-361/88, EU:C:1991:224, σκέψη 24, και της 7ης Νοεμβρίου 1996, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-221/94, EU:C:1996:424, σκέψη 22).

30 Συναφώς, όταν καθορίζουν τους δικονομικούς κανόνες που διέπουν τα ένδικα βοηθήματα με τα οποία διασφαλίζεται η προστασία των δικαιωμάτων που παρέχει το δίκαιο της Ένωσης στους θιγόμενους από αποφάσεις των αναθετουσών αρχών υποψηφίους και προσφέροντες, τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν μέριμνα ώστε να μη θίγεται ούτε η αποτελεσματικότητα της οδηγίας 89/665 ούτε τα δικαιώματα που απονέμονται στους ιδιώτες από το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως δε το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη (πρβλ. απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Star Storage κ.λπ., C-439/14 και C-488/14, EU:C:2016:688, σκέψεις 43 έως 45).

31 Συνεπώς, ο προβλεπόμενος στο άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/665 σκοπός να διασφαλίζεται η ύπαρξη αποτελεσματικών προσφυγών κατά παραβάσεων των διατάξεων που εφαρμόζονται σε θέματα συνάψεως δημοσίων συμβάσεων μπορεί να επιτευχθεί μόνον εάν οι προθεσμίες που τάσσονται για την άσκηση των προσφυγών αυτών αρχίζουν να τρέχουν από την ημερομηνία και μόνον κατά την οποία ο προσφεύγων έλαβε γνώση ή όφειλε να λάβει γνώση της παραβάσεως των εν λόγω διατάξεων την οποία προβάλλει [αποφάσεις της 28ης Ιανουαρίου 2010, Uniplex (UK), C-406/08, EU:C:2010:45, σκέψη 32, της 12ης Μαρτίου 2015, eVigilo, C-538/13, EU:C:2015:166, σκέψη 52, καθώς και της 8ης Μαΐου 2014, Idrodinamica Spurgo Velox κ.λπ., C-161/13, EU:C:2014:307, σκέψη 37].

32 Κατά συνέπεια, εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι οι προσφυγές κατά των αποφάσεων των αναθετουσών αρχών περί αποδοχής ή αποκλεισμού της συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων πρέπει να ασκούνται εντός αποκλειστικής προθεσμίας 30 ημερών από της κοινοποιήσεως των αποφάσεων αυτών στους ενδιαφερομένους, συμβιβάζεται με την οδηγία 89/665 μόνον υπό την προϋπόθεση ότι οι κατ' αυτόν τον τρόπο κοινοποιούμενες αποφάσεις περιέχουν έκθεση των συναφών λόγων, με την οποία εξασφαλίζεται ότι οι εν λόγω ενδιαφερόμενοι έλαβαν γνώση ή μπορούσαν να λάβουν γνώση της παραβάσεως του δικαίου της Ένωσης την οποία προβάλλουν.

33 Ειδικότερα, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η αποτελεσματικότητα του δικαστικού ελέγχου τον οποίο εγγυάται το άρθρο 47 του Χάρτη προϋποθέτει ότι ο ενδιαφερόμενος είναι σε θέση να γνωρίζει την αιτιολογία στην οποία στηρίζεται η απόφαση που τον αφορά, είτε από την ανάγνωση της ίδιας της αποφάσεως είτε από κοινοποίηση της αιτιολογίας αυτής κατόπιν αιτήσεώς του, προκειμένου να του παρέχεται η δυνατότητα να υπερασπιστεί τα δικαιώματά του υπό τις καλύτερες δυνατές συνθήκες και να αποφασίσει, έχοντας γνώση όλων των στοιχείων, αν είναι σκόπιμο να προσφύγει στον αρμόδιο δικαστή, καθώς και να παρασχεθεί στον δικαστή πλήρης δυνατότητα ασκήσεως του ελέγχου νομιμότητας της επίμαχης εθνικής αποφάσεως (πρβλ. αποφάσεις της 15ης Οκτωβρίου 1987, Heylens κ.λπ., 222/86, EU:C:1987:442, σκέψη 15, καθώς και της 4ης Ιουνίου 2013, ZZ, C-300/11, EU:C:2013:363, σκέψη 53).

34 Πλην όμως το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι ο προσφέρων ο οποίος προτίθεται να προσβάλει απόφαση περί αποδοχής της συμμετοχής ενός ανταγωνιστή πρέπει να ασκήσει την προσφυγή του εντός προθεσμίας 30 ημερών από της κοινοποιήσεως της αποφάσεως αυτής, ήτοι σε χρονικό σημείο κατά το οποίο συχνά δεν είναι σε θέση να κρίνει αν έχει όντως συμφέρον για την άσκηση της προσφυγής αυτής, δεδομένου ότι δεν γνωρίζει αν ο εν λόγω ανταγωνιστής θα καταστεί τελικώς ανάδοχος ή αν θα είναι ο ίδιος σε θέση να καταστεί ανάδοχος.

35 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 89/665 υποχρεώνει τα κράτη μέλη να μεριμνούν ώστε οι διαδικασίες προσφυγής να είναι διαθέσιμες, σύμφωνα με τους κανόνες που είναι δυνατόν να θεσπίζουν τα κράτη μέλη, τουλάχιστον σε οιοδήποτε πρόσωπο έχει ή είχε συμφέρον να του ανατεθεί συγκεκριμένη σύμβαση και το οποίο υπέστη ή ενδέχεται να υποστεί ζημία από εικαζόμενη παράβαση.

36 Η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή, μεταξύ άλλων, στην περίπτωση κάθε προσφέροντος ο οποίος θεωρεί ότι μια απόφαση με την οποία γίνεται δεκτή η συμμετοχή ανταγωνιστή σε διαδικασία συνάψεως δημόσιας συμβάσεως είναι παράνομη και ενέχει κίνδυνο να του προκαλέσει ζημία, δεδομένου ότι ο κίνδυνος αυτός αρκεί για τη θεμελίωση άμεσου εννόμου συμφέροντος προς άσκηση προσφυγής κατά της εν λόγω αποφάσεως, ανεξαρτήτως της ζημίας που μπορεί επιπλέον να απορρεύσει από την ανάθεση της συμβάσεως σε άλλον υποψήφιο.

37 Εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η απόφαση να γίνει δεκτός ο προσφέρων σε διαδικασία διαγωνισμού συνιστά πράξη κατά της οποίας μπορεί, δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 1, και του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 89/665, να ασκηθεί αυτοτελής ένδικη προσφυγή (πρβλ. απόφαση της 5ης Απριλίου 2017, Marina del Mediterráneo κ.λπ., C-391/15, EU:C:2017:268, σκέψεις 26 έως 29 και 34).

38 Επομένως, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η οδηγία 89/665 και ειδικότερα τα άρθρα 1 και 2γ, ερμηνευόμενα υπό το φως του άρθρου 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι οι προσφυγές κατά των αποφάσεων των αναθετουσών αρχών περί αποδοχής ή αποκλεισμού της συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων πρέπει να ασκούνται εντός αποκλειστικής προθεσμίας 30 ημερών από της κοινοποιήσεως των αποφάσεων αυτών στους ενδιαφερομένους, υπό την προϋπόθεση ότι οι κατ' αυτόν τον τρόπο κοινοποιούμενες αποφάσεις περιέχουν έκθεση των συναφών λόγων με την οποία εξασφαλίζεται ότι οι εν λόγω ενδιαφερόμενοι έλαβαν γνώση ή μπορούσαν να λάβουν γνώση της παραβάσεως του δικαίου της Ένωσης την οποία προβάλλουν.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

39 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 89/665, ερμηνευόμενο υπό το φως του άρθρου 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία

προβλέπει ότι, εφόσον οι αποφάσεις των αναθετουσών αρχών με τις οποίες οι προσφέροντες γίνονται δεκτοί να συμμετάσχουν στις διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων δεν προσβάλλονται με προσφυγή εντός προθεσμίας 30 ημερών από της κοινοποιήσεώς τους, οι ενδιαφερόμενοι παύουν να έχουν τη δυνατότητα να επικαλεστούν έλλειψη νομιμότητας των εν λόγω αποφάσεων στο πλαίσιο προσφυγών κατά των μεταγενέστερων πράξεων και ιδίως κατά των αποφάσεων περί αναθέσεως.

40 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι η οδηγία 89/665 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθεται καταρχήν σε εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει ότι η προσφυγή κατ' αποφάσεως της αναθέτουσας αρχής πρέπει να ασκείται εντός της ταχθείσας προς τούτο προθεσμίας και ότι οι θιγόμενοι ενδιαφερόμενοι που επικαλούνται πλημμέλεια της διαδικασίας διαγωνισμού, προς στήριξη της προσφυγής τους, πρέπει να προβάλλουν την εν λόγω πλημμέλεια εντός της ίδιας προθεσμίας, διότι άλλως θα απολέσουν το σχετικό δικαίωμά τους, με αποτέλεσμα ότι, αν παρέλθει η προθεσμία αυτή, δεν είναι δυνατή ούτε η προσβολή της εν λόγω αποφάσεως ούτε η επίκληση της εν λόγω πλημμέλειας, εφόσον η επίμαχη προθεσμία είναι εύλογη (αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 2002, Universale-Bau κ.λπ., C-470/99, EU:C:2002:746, σκέψη 79, της 27ης Φεβρουαρίου 2003, Santex, C-327/00, EU:C:2003:109, σκέψη 50, καθώς και της 11ης Οκτωβρίου 2007, Lämmerzahl, C-241/06, EU:C:2007:597, σκέψη 50).

41 Η νομολογία αυτή βασίζεται στη σκέψη ότι η πλήρης επίτευξη των σκοπών που επιδιώκει η οδηγία 89/665 θα διακυβευόταν αν οι υποψήφιοι και οι προσφέροντες μπορούσαν νομίμως να επικαλεστούν, σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας του διαγωνισμού, παραβάσεις των κανόνων περί συνάψεως δημοσίων συμβάσεων, υποχρεώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αναθέτουσα αρχή να επαναλάβει ολόκληρη τη διαδικασία προς θεραπεία των παραβάσεων αυτών (αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 2002, Universale-Bau κ.λπ., C-470/99, EU:C:2002:746, σκέψη 75, της 11ης Οκτωβρίου 2007, Lämmerzahl, C-241/06, EU:C:2007:597, σκέψη 51, καθώς και της 28ης Ιανουαρίου 2010, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, C-456/08, EU:C:2010:46, σκέψη 52). Ειδικότερα, μια τέτοια συμπεριφορά, καθόσον μπορεί να καθυστερήσει, χωρίς αντικειμενικό λόγο, την έναρξη των διαδικασιών προσφυγής, τη θέσπιση των οποίων επέβαλε στα κράτη μέλη η οδηγία 89/665, είναι ικανή να θίξει την αποτελεσματική εφαρμογή των οδηγιών της Ένωσης σχετικά με τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων (απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2004, Grossmann Air Service, C-230/02, EU:C:2004:93, σκέψη 38).

42 Εν προκειμένω, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η οδηγία 89/665 και ειδικότερα το άρθρο 2γ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθεται καταρχήν στο να παύει να έχει ο προσφέρων τη δυνατότητα, εφόσον δεν έχει ασκήσει προσφυγή κατ' αποφάσεως αναθέτουσας αρχής εντός της προθεσμίας 30 ημερών την οποία προβλέπει η ιταλική νομοθεσία, να επικαλεστεί έλλειψη νομιμότητας της εν λόγω αποφάσεως στο πλαίσιο προσφυγής κατά μεταγενέστερης πράξεως.

43 Πάντως, έστω και αν εθνικοί κανόνες περί αποκλειστικών προθεσμιών δεν είναι αφεαυτών αντίθετοι προς τις επιταγές του άρθρου 2γ της οδηγίας 89/665, εντούτοις δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο η εφαρμογή των κανόνων αυτών να θίγει, στο πλαίσιο ιδιαίτερων περιστάσεων ή λόγω κάποιων λεπτομερών όρων τους, τα δικαιώματα που απονέμονται στους ιδιώτες από το δίκαιο της Ένωσης και ιδίως το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη (πρβλ. αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 2003, Santex, C-327/00, EU:C:2003:109, σκέψη 57, καθώς και της 11ης Οκτωβρίου 2007, Lämmerzahl, C-241/06, EU:C:2007:597, σκέψεις 55 και 56).

44 Ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η οδηγία 89/665 έπρεπε να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπει να εφαρμόζονται αποκλειστικές προθεσμίες τις οποίες προβλέπει το εθνικό δίκαιο κατά τρόπο τέτοιο ώστε ο προσφέρων να στερείται την πρόσβαση σε προσφυγή κατά παράνομης αποφάσεως ενώ ουσιαστικά δεν μπορούσε να έχει γνώση της παρανομίας αυτής παρά μόνο μετά τη λήξη της αποκλειστικής προθεσμίας (πρβλ. αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 2003, Santex, C-327/00, EU:C:2003:109, σκέψη 60, καθώς και της 11ης Οκτωβρίου 2007, Lämmerzahl, C-241/06, EU:C:2007:597, σκέψεις 59 έως 61 και 64).

45 Υπογραμμίζεται εξάλλου ότι, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 31 της παρούσας διατάξεως, το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι η ύπαρξη αποτελεσματικών προσφυγών κατά των παραβάσεων των διατάξεων που εφαρμόζονται σε θέματα σύναψης δημοσίων συμβάσεων μπορεί να διασφαλιστεί μόνον εάν οι προθεσμίες που τάσσονται για την άσκηση των προσφυγών αυτών αρχίζουν να τρέχουν από την ημερομηνία και μόνον κατά την οποία ο προσφεύγων έλαβε γνώση ή όφειλε να λάβει γνώση της προβαλλόμενης παραβάσεως των εν λόγω διατάξεων (πρβλ. απόφαση της 12ης Μαρτίου 2015, eVigilo, C-538/13, EU:C:2015:166, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

46 Συνεπώς, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να κρίνει εάν, υπό τις περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης, ο Cooperativa Animazione Valdocco όντως έλαβε γνώση ή μπορούσε να λάβει γνώση, διά της κοινοποιήσεως από την αναθέτουσα αρχή της αποφάσεως περί αποδοχής της συμμετοχής της αναδόχου κοινοπραξίας επιχειρήσεων, σύμφωνα με το άρθρο 29 του κώδικα δημόσιων συμβάσεων, των λόγων για τους οποίους η απόφαση αυτή πάσχει την προβαλλόμενη από τον ίδιο έλλειψη νομιμότητας και οι οποίοι αντλούνται από μη κατάθεση του ποσού που απαιτούνταν ως προσωρινή εγγύηση και μη απόδειξη της πληρώσεως των όρων συμμετοχής και εάν, επομένως, όντως του παρεσχέθη η δυνατότητα να ασκήσει προσφυγή εντός της αποκλειστικής προθεσμίας 30 ημερών την οποία προβλέπει το άρθρο 120, παράγραφος 2-bis, του κώδικα διοικητικής δικονομίας.

47 Το αιτούν δικαστήριο πρέπει ιδίως να βεβαιωθεί ότι, υπό τις περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης, η συνδυασμένη εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 29 και του άρθρου 53, παράγραφοι 2 και 3, του κώδικα δημόσιων συμβάσεων, οι οποίες διέπουν την πρόσβαση στα έγγραφα των προσφορών και τη γνωστοποίησή τους, δεν απέκλειε εντελώς τη δυνατότητα του Cooperativa Animazione Valdocco να λάβει όντως γνώση της προβαλλόμενης από τον ίδιο ελλείψεως νομιμότητας της αποφάσεως περί αποδοχής της συμμετοχής της αναδόχου κοινοπραξίας επιχειρήσεων και να ασκήσει προσφυγή, από τη στιγμή κατά την οποία έλαβε γνώση της ως άνω ελλείψεως νομιμότητας, εντός της αποκλειστικής προθεσμίας την οποία προβλέπει το άρθρο 120, παράγραφος 2-bis, του κώδικα διοικητικής δικονομίας.

48 Πρέπει να προστεθεί ότι το εθνικό δικαστήριο οφείλει να πραγματοποιήσει μια σύμφωνη προς τον σκοπό της οδηγίας 89/665 ερμηνεία της εσωτερικής νομοθεσίας την οποία πρέπει να εφαρμόσει. Αν μια τέτοια ερμηνεία είναι αδύνατη, οφείλει να μην εφαρμόσει τις αντιβαίνουσες στην οδηγία αυτή εθνικές διατάξεις (πρβλ. απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2007, Lämmerzahl, C-241/06, EU:C:2007:597, σκέψεις 62 και 63), δεδομένου ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας είναι απαλλαγμένο αιρέσεων και αρκούντως σαφές ώστε να είναι δυνατή η επίκλησή του έναντι αναθέτουσας αρχής (αποφάσεις της 2ας Ιουνίου 2005, Koppensteiner, C-15/04, EU:C:2005:345, σκέψη 38, και της 11ης Οκτωβρίου 2007, Lämmerzahl, C-241/06, EU:C:2007:597, σκέψη 63).

49 Βάσει των ανωτέρω, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η οδηγία 89/665 και ειδικότερα τα άρθρα 1 και 2γ, ερμηνευόμενα υπό το φως του άρθρου 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι, εφόσον οι αποφάσεις των αναθετουσών αρχών με τις οποίες οι προσφέροντες γίνονται δεκτοί να συμμετάσχουν στις διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων δεν προσβάλλονται με προσφυγή εντός αποκλειστικής προθεσμίας 30 ημερών από της κοινοποιήσεώς τους, οι ενδιαφερόμενοι παύουν να έχουν τη δυνατότητα να επικαλεστούν έλλειψη νομιμότητας των εν λόγω αποφάσεων στο πλαίσιο προσφυγών κατά των μεταγενέστερων πράξεων και ιδίως κατά των αποφάσεων περί αναθέσεως, υπό την επιφύλαξη ότι μια τέτοια αποκλειστική προθεσμία δεν μπορεί να αντιταχθεί στους ενδιαφερομένους παρά μόνον υπό την προϋπόθεση ότι αυτοί έλαβαν γνώση ή μπορούσαν να λάβουν γνώση, διά της εν λόγω κοινοποιήσεως, της ελλείψεως νομιμότητας την οποία προβάλλουν.

Επί των δικαστικών εξόδων

50 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Η οδηγία 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για το συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί της εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της σύναψης συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2014/23/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, και ειδικότερα τα άρθρα 1 και 2γ, ερμηνευόμενα υπό το φως του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι οι προσφυγές κατά των αποφάσεων των αναθετουσών αρχών περί αποδοχής ή αποκλεισμού της συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων πρέπει να ασκούνται εντός αποκλειστικής προθεσμίας 30 ημερών από της κοινοποιήσεως των αποφάσεων αυτών στους ενδιαφερομένους, υπό την προϋπόθεση ότι οι κατ' αυτόν τον τρόπο κοινοποιούμενες αποφάσεις περιέχουν έκθεση των συναφών λόγων με την οποία εξασφαλίζεται ότι οι εν λόγω ενδιαφερόμενοι έλαβαν γνώση ή μπορούσαν να λάβουν γνώση της παραβάσεως του δικαίου της Ένωσης την οποία προβάλλουν.**

2) **Η οδηγία 89/665, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2014/23, και ειδικότερα τα άρθρα 1 και 2γ, ερμηνευόμενα υπό το φως του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι, εφόσον οι αποφάσεις των αναθετουσών αρχών με τις οποίες οι προσφέροντες γίνονται δεκτοί να συμμετάσχουν στις διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων δεν προσβάλλονται με προσφυγή εντός αποκλειστικής προθεσμίας 30 ημερών από της κοινοποιήσεώς τους, οι ενδιαφερόμενοι παύουν να έχουν τη δυνατότητα να επικαλεστούν έλλειψη νομιμότητας των εν λόγω αποφάσεων στο πλαίσιο προσφυγών κατά των μεταγενέστερων πράξεων και ιδίως κατά των αποφάσεων περί αναθέσεως, υπό την επιφύλαξη ότι μια τέτοια αποκλειστική προθεσμία δεν μπορεί να αντιταχθεί στους ενδιαφερομένους παρά μόνον υπό την προϋπόθεση ότι αυτοί έλαβαν γνώση ή μπορούσαν να λάβουν γνώση, διά της εν λόγω κοινοποιήσεως, της ελλείψεως νομιμότητας την οποία προβάλλουν.**

(υπογραφές)